

Annáll örorkulífeyrismála.

3. febrúar 2004 til 6. apríl 2006

Örorkunefnd LL
Apríl 2006

Skýrsla Örorkunefndar Landssamtaka lífeyrissjóða.

Örorkunefnd Landssamtaka lífeyrissjóða, sem var skipuð af stjórn samtakanna þann 9. maí 2003 skilaði sérstakri skýrslu um störf sín þann 3. febrúar 2004. Nefndin taldi engin ein auðveld lausn væri í sjónmáli til að stemma stigu við vaxandi örorkulífeyrisbyrði skjóðana. Viðfangsefnið væri margslungið og flókið og leita þyrfti margra leiða til úrlausnar vandamálinu.

Niðurstöður nefndarinnar voru á þessa leið:

1. Nefndin telur mjög mikilvægt að endurskipuleggja og styrkja starfsendurhæfingu hér á landi, m.a. með því að auka framboð á henni og hafa sveigjanlegt skipulag sem bregst fljótt við breytingum á vinnumarkaði. Lífeyrissjóðirnir þurfa að koma að skipulagningu og fjármögnun sameiginlegs starfsendurhæfingarkerfis með miðstöð starfsendurhæfingar, þar sem unnt verði að meta endurhæfingarpörf eða vinnufærni og vísa í endurhæfingarúrræði þegar við á. Kanna þarf sérstaklega hvort slík fjármögnun sé heimil samkvæmt núgildandi lífeyrissjóðalögum og ef svo er ekki að beita sér fyrir því að slík heimild fáist með lagabreytingu. Fjármögnun skilvirkar starfsendurhæfingar lækkar örorkulífeyrisbyrði lífeyrissjóðanna og er því góður fjárfestingakostur fyrir þá.
2. Stjórnvöld, sveitarfélög og frjáls félagasamtök þurfa að auka og efla forvarnir eftir því sem tók eru á enda sé slíkt talið þjóðhagslega hagkvæmt til að minnka líkur á sjúkdómum síðar á starfsævinni. Efla þarf vinnuvernd og slysavarnir.
3. Mjög mikilvægt er að auka samstarf við sjúkrasjóði stéttarfélaganna og grípa þannig nógu snemma inn í endurhæfingarferil sjóðfélagans. Því fyrr sem gripið er til skilvirkra úrræða þeim mun meiri líkur eru á því að sjóðfélaginn geti hafið launaða vinnu á ný. Koma þarf á samstarfi lífeyrissjóða og sjúkrasjóða stærstu stéttarfélaganna.
4. Vinna þarf að skilvirkari og vandaðri vinnubrögðum við undirbúning örorkulífeyrisúrskurða, en nokkur brögð hafa verið að því að úrskurðir hafa verið ótraustir vegna ófullnægjandi upplýsinga. Starfsnefndin fagnar þeim rammisamningi sem Landssamtök lífeyrissjóða hafa gert við hóp lækna varðandi mat á orkutapi og telur að samningurinn hafi leitt af sér vandaðri vinnubrögð.
5. Athuga þarf hvort breyta þurfi lífeyrissjóðalögunum nr. 129/1997, þannig að heimilt sé að hafna greiðslu örorkulífeyris, ef orkutap hefur varað skemur en í eitt ár. Jafnframt og samhliða þurfa stjórnvöld að hækka sjúkradagpeninga almannatrygginga.
6. Að mati nefndarinnar þarf að draga úr langtímaatvinnuleysi, m.a. með því að styrkja starfsendurmenntun og atvinnumiðlanir.
7. Heimilt verði að draga skaðabætur fyrir örorku af völdum slysa frá örorkulífeyri sjóðanna. Til þess þarf breytingu á skaðabótalögum.
8. Huga þarf að breytingum í samþykktum eða lögum lífeyrissjóða varðandi framreikningsreglur vegna örorkulífeyris með það í huga að þrengja reglurnar. Ákvæði 4. gr. lífeyrissjóðalaganna um lágmarkstryggingarvernd geta þó sett skorður varðandi mismunandi réttindi til elli- eða örorkulífeyris. Það atriði þarf að skoða sérstaklega.

9. Skoða þarf hvort um sé að ræða vanmat varðandi tryggingafræðilega athugun á örorkulífeyrisbyrði lífeyrissjóðanna, en almennt er stuðst við danskar örorkulíkur með allt að 30% lækkun. Nauðsynlegt er að Félag íslenskra tryggingastærðfræðinga vinni upp íslenskan staðal með örorku- og endurhæfingarlíkum.

Nefndin lagði til við stjórn Landssamtaka lífeyrissjóða að hafin verði samvinna við hagsmunaaðila og stjórnvöld til að hrinda þessum tillögum í framkvæmd.

Íslenskar örorkulíkur.

Að frumkvæði Landssamtaka lífeyrissjóða var Félagi íslenskra tryggingastærðfræðinga falið að útbúa örorku- og endurhæfingartöflur, sem byggðar væru á innlendri reynslu um tíðni örorku, en almennt hafði verið stuðst við danskar örorkulíkur með allt að 30% afslætti. Þeirri vinnu lauk í árslok 2004 og kom þá í ljós að um verulegt vanmat var að ræða á tíðni örorku við tryggingafræðilega athugun. Tíðni örorku virtist hins vegar misjöfn hjá lífeyrissjóðunum. Hjá sumum sjóðum var hægt að gefa afslátt miðað við dönsku örorkutöflunar en hitt var mun algengara að örorkubyrðin er meiri hjá lífeyrissjóðum á almennum vinnumarkaði og yfir meðaltalið eru íslenskar örorkulíkur um 5% yfir þeim dönsku. Samkvæmt danska reiknigrundvellingnum var samband aldurs og örorku mun sterkara og þeim fjölgaði mun hraðar eftir að komið var fram yfir miðjan aldur. Samkvæmt nýja reiknigrundvellingnum, sem byggist eins og áður segir á innlendri reynslu, hægist mjög á aukningu örorkutíðni um miðjan aldur og hún stöðvast eftir fimmtugt og fer síðan minnkandi eftir sextugsaldurinn. Örorkubyrðin ræðst af fjölda öryrkja og þeim tíma sem þeir fá örorkubætur. Samkvæmt nýju örorkutöflunum þá eykst bæði fjöldi öryrkja og sá tími sem þeir fá örorkubætur að meðaltali miðað við eldri forsendur. Hjá körlum fjölgar öryrkjum um 5% og tíminn sem þeir fá örorkubætur lengist um 3,4 ár. Þegar þessar tvær forsendur eru vegnar saman, þ.e. fjölgun öryrkja og lægri meðalaldur, þá fjölgar þeim árum sem lífeyrir er greiddur um 37% hjá körlum. Hjá konum eykst örorkutíðnin um 16% og tími á örorkubótum lengist um 5,3 ár sem felur í sér að örorkulífeyrisárum kvenna fjölgar um 69%. Fyrir bæði kynin er fjölgun ára á lífeyri 56%.

Lokaskýrsla um starfsendurhæfingu.

Á árinu 2002 skipaði heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra starfshóp um starfsendurhæfingu. Í skipunarbréfi kemur fram að tillögur hópsins ættu að lúta að bættri þjónustu á sviði starfsendurhæfingar og hafa að leiðarljósi þarfir þeirra einstaklinga sem þurfa aðstoð við að fóta sig á nýjum eða breyttum starfsvettvangi.

Í starfshópinn voru skipaðir: Sigurður Thorlacius, tryggingayfirlæknir, formaður, tilnefndur af Tryggingastofnun ríkisins, Guðmundur Hilmarsson, tilnefndur af Alþýðusambandi Íslands, Gunnar Kr. Guðmundsson, endurhæfingarlæknir, tilnefndur af Samstarfsráði um endurhæfingu, Hrafn Magnússon, framkvæmdastjóri, tilnefndur af Landsamtökum lífeyrissjóða, Ragnar Árnason, lögfræðingur, tilnefndur af Samtökum atvinnulífsins, Sigurður P. Sigmundsson, hagfræðingur, tilnefndur af Vinnumálastofnun og Þór G. Þórarinsson, skrifstofustjóri, tilnefndur af félagsmálaráðuneytinu.

Starfshópurinn skilað lokaskýrslu þann 14. febrúar 2005 og eru megin niðurstöðurnar þessar:

- Ef starfsendurhæfingu er beitt snemma í óvinnufærni ferli er hún áhrifarík leið til að fyrirbyggja ótímabæra örorku.
- Beinn fjárhagslegur sparnaður fyrir þjóðfélagið við að forða örorku hjá einum einstaklingi er um 30 milljónir króna.
- Endurskipuleggja þarf starfsendurhæfingu og auka framboð og sveigjanleika til að bregðast við breyttum þörfum á vinnumarkaði.
- Komið verður á fót miðstöð starfsendurhæfingar. Með þessari miðstöð skapast vettvangur til að vinna frekar að málefnum starfsendurhæfingar, þvert á ríkjandi fyrirkomulag, stofnanir og hagsmunaaðila til að byggja upp markvissari úrræði og fræðslu- og þjónustusetur. Lagt er til að rætt verði við hagsmunaaðila um aðild þeirra að skipulagningu og fjármögnun sameiginlegs starfsendurhæfingarkerfis með einni miðstöð til að meta starfsendurhæfingarþörf einstaklinga og vísa þeim í úrræði. Miðstöðin hafi sjálfstæða stjórn skipaða fulltrúum þeirra sem koma að verkefninu. Gert ráð fyrir að rekstur endurhæfingarmiðstöðvarinnar kosti um 40 milljónir kr. á ári. Á móti kemur um 20 milljón kr. sparnaður sem verður vegna flutnings verkefna til miðstöðvarinnar. Með betri nýtingu á starfskröftum og auknu samstarfi má gera ráð fyrir töluverðri hagræðingu og þar með óbeinum sparnaði til viðbótar. Auk þess er miðstöðinni ætlað að þjónusta fleiri einstaklinga en gert er í dag.
- Endurskoða þarf lagaákvæði um endurhæfingarlífeyri, þannig að endurhæfingarlífeyrir geti nýst þeim sem þarfnast langvarandi starfsendurhæfingar.
- Þörf er á að breyta læknisvottorðum vegna fjarvista frá vinnu, þannig að þau endurspegli tímanlega hvort þörf kunni að vera á starfsendurhæfingu.
- Hækka og samræma þarf sjúkradagpeninga frá Tryggingastofnun og sjúkrasjóðum. Samræma þarf greiðslur frá sveitarfélögum vegna félagslegrar framfærslu.
- Efla þarf sértækar greiðslur til atvinnulausra til að hvetja þá til náms og starfsendurhæfingar og inn á vinnumarkaðinn að nýju.

Tillögur nefndarinnar hafa alltof lengi verið í skoðun hjá stjórnvöldum, því mjög brýnt er að endurskipuleggja starfsendurhæfingu, m.a. með því að koma á fót miðstöð starfsendurhæfingar hér á landi. Stöðugt vaxandi örorkulífeyrisbyrði kallar á skilvirk úrræði á sem flestum sviðum og þar á meðal er starfsendurhæfing einn mikilvægasti þátturinn í þeirri vegferð.

Samið um jöfnun á örorkubyrði lífeyrissjóðanna.

Í tengslum við samkomulag Alþýðusambands Íslands og Samtaka atvinnulífsins frá 15. nóvember 2005 gaf ríkisstjórnin út yfirlýsingu, þar sem stjórnvöld lýsa lýsir sig reiðubúna til samstarfs við Alþýðusamband Íslands og Samtök atvinnulífsins um leiðir sem, auk aðgerða á vettvangi lífeyrissjóðanna sjálfra, draga úr vaxandi örorkubyrði lífeyrissjóða og jafna stöðuna milli einstakra sjóða. Til að vinna að framgangi þessa máls mun forsætisráðherra skipa nefnd fulltrúa stjórnvalda, aðila vinnumarkaðarins og lífeyrissjóða.

Verkefni nefndarinnar verður meðal annars að gera tillögur um samræmingu á viðmiðunum til örorkumats í almannatryggingakerfinu annars vegar og lífeyrissjóðakerfinu hins vegar þar sem fyrst og fremst verði horft til vangetu einstaklinga til að afla sér tekna.

Jafnframt mun nefndin fjalla um leiðir til að efla starfsendurhæfingu í því skyni að hjálpa einstaklingum sem af einhverjum ástæðum hafa ekki fest rætur á vinnumarkaði eða þurft að hverfa af vinnumarkaði vegna atvinnuleysis eða örorku.

Áhersla verði lögð á að bjóða einstaklingsmiðaða þjónustu þar sem litið verði til starfsgetu einstaklinganna. Jafnframt verði kerfið gert einfaldara og skilvirkara og tryggð betri yfirsýn yfir þau úrræði sem eru í boði hverju sinni.

Við frekari útfærslu skal meðal annars tekið mið af niðurstöðum nefndar um atvinnuleysistryggingar og vinnumarkaðsaðgerðir. Ríkisstjórn og aðilar vinnumarkaðarins munu koma sameiginlega að fjármögnun þessara aðgerða sem hafi það að markmiði að sem flestir verði aftur virkir á vinnumarkaði.

Nefndin var skipuð 13. febrúar 2006 en hefur enn ekki hafið störf. Nefndin er þannig skipuð: Bolli Þór Bollason, formaður nefndarinnar, Davíð Á. Gunnarsson, Gissur Pétursson, Gunnar Gunnarsson, Gylfi Arnbjörnsson, Hannes G. Sigurðsson, Hallgrímur Guðmundsson, Hrafn Magnússon, Pétur Blöndal og Ragnar Gunnar Þórhallsson.

Ríkisstjórnin lýsti því jafnframt yfir að hún væri reiðubúin til að greiða fyrir jöfnun á örorkubyrði milli lífeyrissjóða á samningssviði Alþýðusambands Íslands og Samtaka atvinnulífsins með framlagi sem svarar til 0,25% af tryggingagjaldstofni samkvæmt nánari útfærslu milli aðila, sem komi til framkvæmda á þremur árum, 0,15% 2007, 0,20% 2008 og 0,25% 2009. Miðað við að tryggingagjaldstofninn sé nú 600 milljarðar króna verður framlagið m.v. óbreyttan stofn um 900 m.kr. 2007, um 1.200 m. kr. 2008 og um 1.500 m.kr. 2009 og framvegis. Athygli er vakin á því að þetta framlag til jöfnunar á örorkubyrði sjóðanna á einungis við um lífeyrissjóði á samningssviði Alþýðusambands Íslands og Samtaka atvinnulífsins.

Skýrsla un fjölgun öryrkja.

Þann 20. apríl 2005 kom út skýrsla um ástæður fyrir fjölgun öryrkja, sem Tryggvi Þór Herbertsson, forstöðumaður Hagfræðistofnunar Háskóla Íslands, tók saman fyrir heilbrigðisráðuneytið. Í skýrslunni segir að fjölgun öryrkja megi í meginatriðum rekja til breyttrar aldurssamsetningar þjóðarinnar, hertra krafna um arðsemi á vinnumarkaði, hækkunar örorkulífeyris umfram atvinnuleysisbætur og breytts örorkumatstaðals.

Öryrkjum hafi fjölgað mikið á síðustu árum og fleiri ungmenni innan 19 ára aldurs þiggji hér lífeyri af einhverju tagi en annars staðar á Norðurlöndum. Yngstu bótaþegarnir voru þannig um 136% fleiri hér borið saman við fjöldann annars staðar á Norðurlöndum árið 2002. hlutfall öryrkja 40 til 49 ára er svipað hér og annars staðar á Norðurlöndum. Eftir 50 ára aldur snýst dæmið við og þá verður örorka mun algengari í grannlöndunum en hér. Segir í skýrslunni að þetta sé áhyggjuefni því ekki einungis séu íslenskir öryrkjar að yngjast heldur virðist þessi þróun ekki eiga sér hliðstæðu annars staðar á Norðurlöndum.

Í skýrslunni kemur meðal annars fram að ef útgjöld vegna örorkulífeyris væru þau sömu í framtíðinni og árið 2004 megi ætla að áfallnar skuldbindingar kerfisins nemi um 165 milljörðum króna miðað við 3,5% ávöxtunarkröfu. Augljóst sé, að ef örorkulífeyrisþegar eru að yngjast, þá mun það leiða til aukins kostnaðar í framtíðinni. Þannig myndi eins árs hækkun á líftíma meðalbóta leiða til um 6,5 milljarða hækkunar á áföllnum skuldbindingum.

Sennilega sé áhrifamesta aðgerðin til að hvetja öryrkja til að fara út á vinnumarkaðinn og letja fólk til að sækja um örorkumat, sú að draga úr fjárhagslegum ávinningi af því að vera á örorkubótum. Fyrir fólk á lágum tekjum felist lítil arðsemi í því að fara af örorkubótum í vinnu og í mörgum tilfellum sé hún jafnvel neikvæð.

Arðsemina megi auka með ýmsum ráðum. Skilvirkasta leiðin til úrbóta væri að samræma fjárhagslegan stuðning við barnafólk þannig að hann færi allur fram í gegnum almenna barnabótakerfið en ekki í gegnum Tryggingastofnun, sveitarfélögin og verkalýðsfélögin eins og málum er nú háttað. Þó að þessi breyting sé ef til vill nokkuð róttæk hefði hún í för með sér mun gagnsærra og einfaldara kerfi og fjárhagsstuðningi við hópa eins og öryrkja og atvinnulausa yrði ekki blandað saman við fjárhagsstuðning við barnafólk.

Skýrsla Stefáns Ólafssonar "Örorka og velferð á Íslandi og öðrum vestrænum löndum"

Í desember 2005 kom út viðamikil skýrsla Stefáns Ólafssonar, prófessors við Félagsvísindadeild Háskóla Íslands. Öryrkjabandalag Íslands var styrktaraðili skýrslunnar. Í skýrslunni er gerð grein fyrir umfangi, einkennum og þróun örorku á Íslandi, með samanburði við örorkumál grannríkjanna á Vesturlöndum. Einnig er fjallað um kjör íslenskra öryrkja, þjónustu velferðarkerfisins, þjóðfélagsaðstæður og stefnu og aðgerðir stjórnvalda í málum fatlaðra og öryrkja. Tilgangur skýrslunnar er sá að skýra stöðu þessara mála og framvindu á síðustu árum, draga lærdóm af reynslu grannríkjanna og búa í haginn fyrir framtíðarstarf á þessu sviði velferðarmálanna. Skýrslan er eins og áður segir mjög mikil af vöxtum. Hér verður því aðeins gripið niður í þann kafla skýrslunnar sem fjallar um útgjöld til örorkumála, en einnig minnst á þörf á starfsendurhæfingu.

"Íslendingar leggja tiltölulega stórt hlutverk á örorkulífeyriskerfið, samanborið við Sjúkra- dagpeningakerfið og aðra skylda þætti velferðarkerfisins. Samt eru útgjöld til örorkumála ekki óvenju mikil hér á landi eins og búast mætti við. Heildarútgjöld vegna örorkumála og skyldra sviða (sjúkradagpeninga og slysatrygginga) eru vel undir meðaltali Evrópuríkjanna.

□ Ef litið er á örorkulífeyriskerfið eitt og sér hafa Íslendingar um langt árabíl verið með lægstu útgjöldin á Norðurlöndum. Með fjölgun öryrkja hér á síðustu árum hefur dregið saman með þjóðunum. Samt voru útgjöld Íslendinga enn lægst árið 2003.

□ Hæst voru útgjöldin í Noregi og Svíþjóð, 4,5-4,6% af þjóðarframleiðslu, þá kom Danmörk með 4,1%, en Finnar voru með 3,5% það árið og Íslendingar 3,4%. Hinar þjóðirnar hafa að auki útgjöld vegna öryrkja á öðrum sviðum velferðarkerfisins í mun meiri mæli en Íslendingar.

□ Útgjöld á hvern íbúa vegna örorkulífeyris voru lægri á Íslandi en í hinum norrænu löndunum allt tímabilið frá 1997 til 2003 (þrátt fyrir að Ísland hafi notið hagstæðra áhrifa af gengisþróun á Árið 2001 voru heildarútgjöld Íslands vegna örorkulífeyris, eins og sér, um 2,8% af þjóðarframleiðslu, eða nærri meðallagi Evrópusambandsríkjanna. Útgjöld Íslands höfðu hækkað úr 1,6% árið 1990, en þá voru þau talsvert undir meðallagi Evrópusambandsríkjanna.

□ Ísland er með óvenju lítil útgjöld vegna sjúkralífeyris (sjúkradagpeninga), enda er stór hluti af verkefnum þess hluta velferðarkerfisins lagður á örorkulífeyriskerfið hér á landi. Útgjöld vegna sjúkradagpeninga voru um 0,1% af þjóðarframleiðslu á samaburðinn. Íslandi árið 1998 en hjá skandinavísku þjóðunum var það frá 0,7% til 1,5% af þjóðarframleiðslu.

□ Á heildina litið er því óhætt að segja, að Ísland hafi litla útgjaldabyrði af örorkumálum í samanburði við aðrar Evrópuþjóðir, enda öryrkjar hvorki sérstaklega margir né örlæti örorkulífeyrisgreiðslna mikið á Íslandi."

Í skýrslu Stefáns kemur fram að fólk í starfsendurhæfingu sem hlutfall af fjölda öryrkja á árinu 2003 hafi numið 4,4%. Sambærilegt hlutfall í Danmörk er 19,2%, í Svíþjóð 22,3%, í Noregi 39,0% og í Svíþjóð 10,4%. Segir í skýrslunni að stórauka þurfi starfsendurhæfingu hér á landi, því mun færri taki þátt í slíku starfi en á hinum Norðurlöndunum. Munurinn sé margfaldur og ljóst sé að Íslendingar séu langt á eftir grannríkjunum á þessu sviði. Framþróun á þessu sviði hafi verið ör á síðasta áratug og svo virðist sem Ísland hafi ekki fylgt þeirri þróun nægilega vel.

Samningur um fjármögnun á stöðu dósents í tryggingalæknisfræði.

Þann 19. janúar s.l. var undirritaður samningur milli Háskóla Íslands annars vegar og Tryggingastofnunar ríkisins, Landssamtök lífeyrissjóða og Samband íslenskra tryggingafélaga hins vegar um fjármögnun á starfi dósents í tryggingalæknisfræði við læknadeild HÍ. Markmiðið er að efla rannsóknir og kennslu á þessu sviði en um er að ræða stöðu dósents í fullu starfi til fimm ára. Sigurður Thorlacius tryggingayfirlæknir hefur verið ráðinn í stöðuna.

Dósentinn fær aðstöðu við læknadeild og nýtur réttinda sem einn af dósentum hennar. Miðað er við að starfsskyldur Sigurðar skiptist með venjubundnum hætti milli rannsókna, kennslu og stjórnunar. Gert er ráð fyrir því að staðan breytist í prófessorsstöðu á samningstímanum.

Sigurður mun stunda rannsóknir á sviði tryggingalæknisfræði, m.a. á grundvelli gagna frá Tryggingastofnun, lífeyrissjóðum og váttryggingafélögum og í samvinnu við þessa aðila og fræðimenn.

Rannsóknirnar geta m.a. fjallað um forsendur örorku sem metin er hjá TR vegna lífeyrstrygginga almannatrygginga, orsakir orkutaps samkvæmt niðurstöðum örorkumats hjá lífeyrissjóðunum, forsendur matsgerða samkvæmt skaðbótalögum vegna slysa, samspil heilsufars og félagslegra aðstæðna í örorku/orkutapi, viðfangsefni í sjúkra-, slysa- og líftryggingum og viðfangsefni í sjúklingatryggingu. Ennfremur er honum ætlað að stunda kennslu og fjalla m.a. um uppbyggingu velferðarkerfisins á Íslandi og gerð læknisvottorða. Ráðið var í stöðuna 1. mars s.l.

Fáir öryrkjar snúa aftur til vinnu eftir örorkumat.

Fáir Íslendingar snúa aftur til vinnu eftir að þeim hefur verið metin örorka. Sigurður Thorlaciusar tryggingayfirlæknir og Tryggvi Þórs Herbertsson hagfræðingur hafa kannað stöðu þeirra sem metnir voru í fyrsta sinn til örorku vegna lífeyrstrygginga á Íslandi á árinu 1992. Niðurstaða þeirra er sú að fáir öryrkjar snúa aftur til starfa. Sjá Læknablaðið 6. tbl. 2005.

Tilgangur rannsóknarinnar var að kanna hvað verður um þá sem metnir eru til örorku á Íslandi. Könnuð var staða þeirra sem metnir voru í fyrsta sinn til örorku vegna lífeyrstrygginga á Íslandi á árinu 1992 í örorkuskrá Tryggingastofnunar ríkisins 30. nóvember 2003. Kannað var hvort þeir væru enn öryrkjar eða hefðu látist, orðið ellilífeyrisþegar eða fallið af örorkuskrá af öðrum orsökum.

Niðurstöðurnar eru þær að á árinu 1992 voru 725 Íslendingar metnir til örorku, 428 konur og 297 karlar. Tólf árum síðar, eða 30. nóvember 2004, höfðu 434 úr hópnum fallið af örorkuskrá, 240 konur og 194 karlar. Langflestir höfðu fallið af skránni vegna þess að þeir höfðu sest í helgan stein eða dáðið, að meðaltali 88% kvenna og 91%

karla á ári. Einungis 12% kvenna og 9% karla höfðu af öðrum orsökum horfið af örorkuskrá og komið að öllum líkindum aftur inn á vinnumarkað.

Dregin er sú ályktun að fáir Íslendingar snúa aftur til vinnu eftir að þeim hefur verið metin örorka. Höfundarnar telja að skoða þurfi hvað hægt sé að gera til að breyta þessu, svo sem með starfsendurhæfingu, aðgerðum til að örva atvinnurekendur til að ráða fólk með skerta starfsgetu í vinnu og endurskoðun tekjutengingar örorkubóta.

Sterk tengsl á milli örorku og atvinnuleysis.

Sigurður Thorlacius hefur í könnu sinni á árinu 2005 sýnt fram á sterk tengsl nýgengis örorku og atvinnuleysisstigs. Dregið hefur úr atvinnuleysi því búast við að nýgengi örorku hafi hætt að aukast eða hafi jafnvel minnkað. Hjá konum fjölgaði nýjum öryrkjum hjá Tryggingastofnun ríkisins frá 2002 til 2003 um 28% og frá 2003 til 2004 um 21%, sem er langt umfram fjölgun þjóðarinnar á sama tíma. Frá 2004 til 2005 fjölgaði öryrkjum hins vegar aðeins um 9% og örorkulífeyrisþegum um 6%. Hjá körlum fjölgaði nýjum öryrkjum hjá TR frá 2002 til 2003 um 43% og frá 2003 til 2004 um 37%. Frá 2004 til 2005 fækkaði nýjum öryrkjum í hópi karla hins vegar um 7% og örorkulífeyrisþegum um 13%.

Á árinu 2005 hefur dregið úr fjölgun öryrkja hjá TR á meðal kvenna og fækkað nýjum öryrkjum í hópi karla miðað við árið 2004. Á sama tíma hefur atvinnuástand farið batnandi. Þetta staðfestir þau tengsl á milli nýgengis örorku og umfangs atvinnuleysis sem áður hefur verið sýnt fram á. Þessar niðurstöður eru í heildina í góðu samræmi við tölur í skýrslu Vinnuálagstofnunar um atvinnuástand í júlí 2005. Þar kom fram að atvinnulausum hafði í júlí 2005 fækkað um 33% frá júlí 2004 og að mun meira hafi dregið úr atvinnuleysi á meðal karla en kvenna. Jafnframt kom fram að atvinnuleysi hafi hjá körlum minnkað hlutfallslega meira á höfuðborgarsvæðinu en á landsbyggðinni, en hjá konum hafi það minnkað á móta mikið á báðum svæðunum. Hins vegar hefur hlutfall ungs atvinnulauss fólks minnkað, á meðan nýgengi örorku hefur aukist hjá yngri körlum. Í heildina styrkja þessar niðurstöður þá ályktun að sterk tengsl séu á milli nýgengis örorku og atvinnuleysisstigs hér á landi og að ekki séu skýr mörk á milli heilsuþrengingar og atvinnuleysis.

Íslenska lífeyriskerfið í umbreytingu.

Samtök atvinnulífsins hafa gefið út *Íslenska lífeyriskerfið í umbreytingu*. Þar er í fyrsta sinn lagt mat á samspil almannatrygginga og lífeyrissjóða næstu áratugina en líkur eru á að smám saman verði hlutverk lífeyrissjóðanna yfirgnæfandi þegar kemur að greiðslu lífeyris í stað hins opinbera. Í skýrslunni er dregin upp mynd af framtíðarþróun íslenska lífeyriskerfisins og þeim áskorunum sem það stendur frammi fyrir. Til að varpa ljósi á þessar áskoranir gerðu SA könnun á tryggingafræðilegum uppgjörum 15 lífeyrissjóða. Um framreikning á lífeyrisgreiðslum næstu áratugi sá Bjarni Guðmundsson, tryggingastærðfræðingur.

Í þessari skýrslu er í fyrsta sinn lagt mat á samspil greiðslna Tryggingarstofnunar ríkisins og lífeyrisgreiðslna lífeyrissjóða. Það leiðir í ljós að meðallífeyrir frá lífeyrissjóðum, sem er nú um 60 þúsund kr. á mánuði, muni tvöfaldast á næstu 25 árum og verða 120 þúsund árið 2030. Nýir lífeyrisþegar fá nú um 80 þúsund kr. á mánuði að meðaltali úr lífeyrissjóðunum en sú fjárhæð mun tvöfaldast á næstu þremur áratugum. Lífeyrissjóðir á almennum vinnumarkaði glíma við vanda vegna aukinnar örorkutíðni og lengri meðalævi. Uppgjör ársins 2004 leiða í ljós að vanmat á framtíðarörorkubyrði sjóðanna hefur verið töluvert á undanförunum árum. Einkum er

tíðni örorku hjá konum mun meira en áður var talið. Þrátt fyrir góða ávöxtun eigna lífeyrissjóðanna á árinu 2004 versnaði tryggingafræðileg staða þeirra á árinu.

Hrafn Magnússon